

Szpital Świętej Trójcy w Kaliszu

Zbigniew Kledecki

Dzieje Szpitala św. Trójcy w Kaliszu

Streszczenie

Autor przedstawia historię powstania i działalności Szpitala św. Trójcy w Kaliszu od XV wieku aż do jego likwidacji w 1936 roku.

The history of the Holy Trinity Hospital in Kalisz

Summary

The author presents the history of founding and functioning of the Holy Trinity Hospital in Kalisz from XV century till its closure in 1936.

Przed 1282 rokiem powstał w Kaliszu szpital św. Ducha. W 1358 r. król Kazimierz Wielki sprowadził do Kalisza kanoników lateraneńskich¹ ze wsi Męka pod Sieradzem i przywilejem z 29 czerwca 1358 r. oddał im w zarząd kościół św. Mikołaja (istniejący od XIII wieku) z parafią. I przy tym właśnie klasztorze i na jego gruntach mieszczanie kaliscy założyli szpital - przytułek (hospitale-xenodochium) dla podupadłych miejscowych obywateli. Z 1461 r. pochodzi pierwsza udokumentowana wiadomość o Szpitalu św. Trójcy². Tę datę Waław Męczkowski, a później Stanisław Radwan uznali za datę powstania tego szpitala. Adam Chodyński podaje aż trzy różne daty: 1586, 1590 i 1599, ale niewątpliwie założenie szpitala nastąpiło o wiele wcześniej. Świadczą o tym choćby dary dla tego szpitala, jak np. testament pisarza ziemskiego sieradzkiego Witkowskiego, który w 1534 r. zapisał istniejącemu już szpitalowi 70 grzywien³, czy ks. Mateusza Kaznodziei z 1539 r. - 10 grzywien.

Szpital św. Trójcy założyli więc mieszczanie kaliscy, natomiast magistrat kaliski sprawował nad nim stałą pieczę. Magistrat miał prawo mianowania przełożonych szpitala i kościoła św. Trójcy spośród kanoników lateraneńskich św. Mikołaja. Także magistrat wybierał z mieszczan kaliskich dwóch opiekunów prowizorów⁴ szpitala, sprawowali oni nadzór nad ubogimi i sierotami przebywającymi w Szpitalu św. Trójcy, a nadto nad administracją i majątkiem szpitala. Tymi opiekunami byli (z wyboru na 3 lata) zazwyczaj rajca miejski lub ławnik, a niekiedy nawet sam burmistrz. Stanowisko to wiązało się zwykle też z łożeniem przez prowizorów pewnych dobrowolnych kwot na utrzymanie szpitala. W 1614 r. prowizorem był proboszcz kościoła św. Mikołaja Szymon Zuber (razem z rajcą miejskim Łukaszem Banasem), a w 1645 r. kanonik regularny i przeor zakonu św. Augustyna przy kościele św. Mikołaja - Albert Tricesius (wraz z burmistrzem Grzegorzem Smugą), ale wybór osób duchownych na takie stanowisko był wyjątkowy. Męczkowski przypuszcza nawet, że ci zakonnicy prawdopodobnie pełnili obowiązki opiekuna szpitala z powodu śmierci drugiego prowizora wybranego spośród mieszczan. Natomiast przełożonymi szpitala byli przeorowie zakonu kanoników (będący jednocześnie proboszczami kościoła parafialnego św. Mikołaja) albo jeden z kanoników lateraneńskich tegoż zakonu.

Jaki był majątek szpitala - przytułku św. Trójcy? Nieruchomości szpitala to pusty plac pod ogród przekazany przez magistrat kaliski (za 20 grzywien, które w 1569 r. Piotr Szkudłski ofiarował szpitalowi, a które przejął magistrat). Na początku XVI wieku Andrzej Witkowski zapisał obu szpitalom kaliskim (św. Ducha i św. Trójcy) po 15 grzywien. Za tę kwotę magistrat kaliski - kilkadziesiąt lat później, bo w 1598 r. - sprzedał szpitalowi duży pusty plac koło folwarku Czaszki⁵. W 1580 r. szpital kupił od Wojciecha Donawata ogród nad rzeką Prosną. W połowie XVI wieku niejaki Chylewski zapisał szpitalowi plac i ogród leżący przed bramą Piskorzewską. Król Zygmunt III ofiarował szpitalowi 20 marca 1599 r. plac i ogród w Kaliszu. Także w XVI wieku szpital otrzymał nieruchomość na przedmieściu wrocławskim Kalisza (dom z gruntem), ale ponieważ dom wymagał znacznego remontu, a szpitala nie było na to stać - przeto prowizorowie szpitala wraz z burmistrzem i rajcami sprzedali go mieszczaninowi Kiekierowi w 1599 r. za przyzwoitą sumę 50 grzywien, która wpłynęła do kasy szpitala.

Majątek szpitala - przytułku pomnażały liczne zapisy i fundacje. Wymienię ich tylko kilka. W 1555 r. Anna Slonionowa w testamencie poleciła: dać na 30 mszy, zakupić łaźnię, dać pół kłody (tj. beczki) piwa i uczynić obiad dla ubogich szpitalnych. W 1559 r. uczciwa Barbara wdowa Bernarda Marsubiarii zapisała trzy grzywiny, a sławetny Ambroży Łabencz, korzennik, 10 grzywien. W 1565 r. Katarzyna Bieńkowa zapisała poleć słoniny. W 1567 r. Mateusz siodlarz zapisał pół kłody piwa kaliskiego i sześć groszy³ na miesiąc. W 1600 r. Jakób Zębciarz z żoną zapisali testamentem do Spitalia Troicze Święthey Kaliskiego pięćdziesiąt złotych z majątności swei fundują dacz na grunth pewny z ktorego by czynszu rocznego kossulie albo sukienki ubostwu kupowano. W 1602 r. opiekun szpitala św. Trójcy kwituje małżonków Żeromskich z 4 złp. rozdanych inter infirmos languentes in stuba vulgo niemocznica apellata, decumbentes (między chorych i słabujących, leżących w izbie zwyczajnie nazywanej niemocznica). W 1611 r. Andrzej Kinik, chirurg, zapisał 15 złotych

węgierskich dla obu szpitali kaliskich, a Komisja Dobrego Porządku⁶ określiła wysokość sumy należnej szpitalowi św. Trójcy na 135 złp. z czynszem rocznym 6 zł. 22? groszy. W 1629 r. Sławetny Smętny zapisał testamentem 100 złp. - etc, etc. Legaty te świadczą o ofiarności mieszczan kaliskich na rzecz szpitala - przytułku.

* * *

Niewiele wiadomo o działalności szpitala w pierwszych wiekach jego istnienia. Wszelkie dokumenty zaginęły i już w XVIII wieku nic o nich nie było wiadomo i to do tego stopnia, że w 1778 r. kanonicy laterański nie potrafili wyjaśnić ks. Józefowi Gembartowi, oficjałowi kaliskiemu, na jakiej zasadzie patronują Szpitalowi św. Trójcy. I dlatego polecił on ks. Bazylemu Zalewiczowi, przełożonemu szpitala, złożyć odpowiednie wyjaśnienie i stąd oraz z dwóch wizyt ks. Gembarta w 1755 i 1761 r. znamy ówczesny stan Szpitala św. Trójcy:

Morzański (zakonnik laterański z konwentu kaliskiego i równocześnie proboszcz w Kotłowie) nigdy nie rezyduje przy tym kościele (kościółek św. Trójcy) i zaledwie raz na rok w nim celebryje. Ten Morzański zupełnie nie opiekuje się kaplicą i ubogimi szpitala tego, a chociaż pobiera czynsze, ubogim nie daje ani grosza (ne quidem obolum)⁷. Szpital drewniany, kryty słomą, a częścią gontami, składa się z komór, sieni i izby, w której obecnie mieści się 8 ubogich (2 żebraków i 6 bab), którzy wszyscy muszą zdobywać utrzymanie jałmużną (omnes ostiatim panem querere coguntur)⁸. Z nieruchomości wyliczono: grunt, na którym stoi szpital i probostwo, 3 ogrody, pole i łąki na Piskorzewie. Do tego dochodziły różne sumy szpitalne. W przybliżeniu dawało to 11269 złp., stanowiących fundusz szpitala. Prowizorów szpital od dawna nie miał.

W 1778 r. w dokumencie Responsiones ad quaestionum partes 1778 depromptae et exhibilae a. D. 1781 porriguntur⁹ czytamy, że szpital składa się z jednej dużej izby i dwóch komór. Mieści się w nim 10 starych bab i 2 starców. Żyją oni po części ze szczupłych dochodów szpitala, po części z jałmużny... W samym szpitalu wzniesiono niedawno dla wygody ubogich kaplicę poświęconą w 1780 r. Roczny dochód kościoła szpitalnego wynosi ogółem 81 złp., z czego szpital płaci rocznie 18 złp. ofiary i 12 złp. podymnego. Z dokumentu tego wieje nieukrywaną nędzą.

W 1787 r. Komisja Dobrego Porządku tak opisała szpital: szpital stary upadający, pod Dachem dobrym... w tym Izba iedna bez podłogi... Drzwi na zawiasach y Okno nowe, piec stary... Ubogich w szpitalu wygodnie y porządnie trzymanyh znajduje się piętnaście. Do majątku szpitala należały: grunt przed bramą Wrocławską, ogród owocowy, duży chmielnik¹⁰ (uprawa chmielu), łąka, grunt przed bramą Piskorzewską. Ale oprócz dochodów od kapitałów i nieruchomości Szpital św. Trójcy miał jeszcze jedno i to chyba najistotniejsze źródło. Tym źródłem była jałmużna zbierana w mieście przez ubogich szpitalnych. Najstarszy z ubogich szpitalnych miał puszkę karbonę. Zebraną jałmużnę dzielono wśród ubogich szpitala po równo. W 1800 r. dochody te określono na 3-5 złp. tygodniowo i na 208 złp. rocznie.

Tak więc w końcu lat XVIII wieku dochody roczne szpitala św. Trójcy wynosiły:

- dochód z domu	47 złp.
- z chmielnika	45 złp.
- z łąki	18 złp.
- z gruntów	160 złp.
- procenty od kapitałów	245 złp.
- dochód z karbony	208 złp.

razem 1043 złp.

Ale np. zaległe procenty od kapitału szpitala wynosiły w 1800 r. aż 6052 ? złp. i stąd dochody szpitala nie wpływały do jego kasy regularnie. A musiały pokryć utrzymanie proboszcza, ubogich szpitala oraz budynków szpitala, kościoła i pomniejszych zabudowań. Ubodzy szpitala otrzymywali przeto jedynie bezpłatne mieszkanie.

W XVIII w. Szpital św. Trójcy znacznie podupadł, ale Kalisz, wówczas w znacznej części kompletnie zrujnowany, nadal opiekował się szpitalem szczególnie. Świadczy chociaż o tym to, że w 1765 r. wyjednano u papieża Klemensa XIII przywilej odpuszczający grzechy tym wszystkim, którzy odwiedzą kościół szpitalny św. Trójcy. Akt ten miał zwiększyć ofiarności społeczeństwa na rzecz szpitala, czy tak się stało - nie wiadomo.

W końcu XVIII w., gdy już nie było prowizorów szpitala, proboszczowie przejmowali stopniowo funkcję

administratorów szpitala, a przecież dawniej spełniali jedynie curam animarum¹¹.

W wyniku II rozbioru Polski do Kalisza 13 lutego 1793 r. wkroczyły wojska pruskie. Kalisz został stolicą jednej z trzech kamer Prus Południowych (regencja poznańska). Prusacy energicznie przystąpili do reorganizacji instytucji politycznych, społecznych, łącznie ze szpitalami kaliskimi. Równocześnie jednak twardą ręką usuwali Polaków z różnych urzędów i stanowisk, pozbywali Kalisz wszelkich śladów polskości. Ale szpitale kaliskie pozostawili początkowo w rękach polskich. Trzeba przyznać Prusakom, że uregulowali sprawy szpitali, a zrobili to dokładnie, systematycznie i porządnie. Przede wszystkim dokładnie zbadali stan majątkowy obu szpitali. Kamera dokonała pomiarów gruntów należących do Szpitala św. Trójcy: 9 morgów 108 prętów¹². Oddano je w dzierżawę drogą licytacji za roczny czynsz w wysokości 19 talarów i 6 srebrnych groszy (115 ? złp.)³ oraz jednorazową opłatą wstępną 313 tal. (1878 złp.). Władze pruskie zwróciły też uwagę na jałmużnę zbieraną w mieście przez ubogich szpitalnych. Uznano to za szkodliwe i zakazano. Ale zwrócono się do mieszczan Kalisza, by dobrowolnie zobowiązali się do corocznych składek na rzecz obu szpitali. Ludność Kalisza odniosła się bardzo przychylnie do tego wezwania. Dla Szpitala św. Trójcy wypadło to 1326 talarów i 5 srebrnych groszy rocznie. Składka ta miała być ściągana w ratach miesięcznych przez inkasenta szpitala.

Równocześnie kamera przyjrzała się budynkom obu szpitali. Budynek szpitala św. Ducha był w tak opłakanym stanie, że zburzono go w 1804 r. Budynek Szpitala św. Trójcy groził zawaleniem, zapadł się tak w ziemię, że okna były na poziomie ziemi. Prusacy postanowili wybudować na terenie Szpitala św. Trójcy jeden budynek na 36 chorych i ubogich, wykonano plany tego nowego szpitala, ale nadszedł rok 1806, wojska pruskie w starciu z armią napoleońską poniosły zupełną klęskę i wynikiem tego było rozbrojenie załogi pruskiej w Kaliszu i przejęcie władzy przez straż mieszczańską. Po kilku dniach do Kalisza wkroczyły wojska francuskie. Rządy pruskie w Kaliszu skończyły się, ale pozostał po nich jeden szpital, oddany pod nadzór magistratu (po usunięciu proboszczów szpitalnych). We wszystkich aktach pruskich mowa jest tylko o ubogich szpitalnych. Nie przekształcili więc Prusacy szpitala - przytułku św. Trójcy w zakład leczniczy. Nowy budynek Szpitala św. Trójcy zaczęto budować jeszcze za czasów pruskich, ale budowa się przewlekała i w 1817 r. nie była jeszcze zakończona.

W latach Księstwa Warszawskiego¹³ (1807-1815) Szpital św. Trójcy właściwie nie istniał. Pełnił on bowiem funkcję lazaretu wojskowego, w którym leczono chorych i rannych żołnierzy różnych narodowości. W tym czasie wprowadzono stałą opiekę lekarską. Pierwszym lekarzem szpitala był chirurg I rzędu Fryderyk Leonhardt¹⁴ (określany w dokumentach jako lekarz), a do pomocy miał chirurga II rzędu Michała Vettera¹⁵. Po śmierci Leonhardta obowiązki lekarza szpitala pełnił Vetter, ale pod nadzorem fizyka wojewódzkiego dra Juliana Maiera⁵⁵. Dopiero ok. 1815 r. Szpital św. Trójcy ponownie stał się szpitalem dla miasta.

W końcu 1817 r. utworzono w Królestwie Polskim (królem był car Aleksander I) Radę Ogólną Dozorczą szpitali. W Kaliszu działała Komisja Wojewódzka, która 31 lipca 1819 r. opracowała instrukcję dla Szpitala św. Trójcy. Czytamy w niej, że Lokal Instytutowy (czyli Szpital św. Trójcy) składa się z 2 sal dla ubogich funduszowych zdrowych i ma 2 Pokoje na Lazaret: czyli dla 12 ubogich zdrowych, 6 ubogich chorych oraz 6 chorych za opłatą. To ostatnie dotyczyło przede wszystkim osób młodych, zarażonych chorobami wenerycznymi, którzy po opuszczeniu szpitala musieli pod nadzorem policji pracować w kaliskich fabrykach, by spłacić szpitalowi koszty leczenia. Taki chory płacił za dzień pobytu w szpitalu 2 złp. 10 gr, otrzymywał za to utrzymanie, odzież, pościel, bieliznę, usługi, poradę lekarską i lekarstwa.

Instrukcja ta szczegółowo określała rzeczy, które obecnie mogą wydawać się dziwne, a nawet śmieszne. Np.

Art. 31. Nakrycie stołowe będzie następujące:

1) Obrus; 2) Widelec, nóż i łyżka cynowa; 3) Talerz cynowy dla każdej osoby; 4) Solniczka cynowa; 5) Miska do Zupy; 1) Pułmiski Cynowe do Potraw.

Art. 33. Każdy chory będzie miał łóżko, stolik do postawienia na nim Lekarstw, Tablicę nad łóżkiem, na której wyrażone będzie Nazwisko chorego i Gatunek choroby, materac, dwie poduszki i prześcieradła z białego płótna, siennik, kołdrę wełnianą i spluwaczkę przy łóżku.

Art. 35. Każdy chory będzie miał koszulę, szlafmicę, parę pończoch, płaszcz płócienny lub sukieny, pantofli parę, do tego jeszcze kobiety będą miały chustkę na szyję.

Chirurg otrzymywał miesięcznie 30 złp., a posługacz - 25 złp. (!). W art. 41. czytamy: Wszelkie zbieranie Jałmużny przez ubogich iakiejkolwiek płci, stanu i wieku iest zabronione. Ustanowiono przestrzegacza żebractwa, który pilnował, by ubodzy nie żebrali w kościołach, oberżach, kruchtach, na ulicach.

Tak więc Instytut Leczniczy miał potrójny charakter: był przytułkiem dla 12 ubogich zdrowych, lazaretem czyli zakładem leczniczym dla 6 ubogich chorych i dla 6 chorych płacących za leczenie. Zachowując charakter przytułku Szpital św. Trójcy stawał się powoli zakładem leczniczym. A Kalisz liczył wówczas 12091 mieszkańców (1827 r.).

Powyższa Instrukcja po raz pierwszy wprowadza do Szpitala św. Trójcy stałą opiekę lekarską, wykonywaną przez chirurga (felczera) pod nadzorem fizyka wojewódzkiego (lekarza). Organem kierowniczym szpitala była Komisja Wojewódzka, administracją zajmował się Urząd Muncypalny w Kaliszu, natomiast zwierzchni nadzór i kontrola należała do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych. Jej to co roku Komisja Wojewódzka składała szczegółowy raport, dotyczący głównie rachunkowości szpitala.

Na dochody szpitala składały się procenty od kapitałów¹⁶, czynsze z gruntów szpitalnych (rocznie ok. 3000 złp.)¹⁷ i po raz pierwszy wpłaty za leczenie chorych. Chodzi przede wszystkim o chorych wenerycznie, za których leczenie płacił Urząd Muncypalny (miasto było zobowiązane udzielić pomoc lekarską ubogim mieszkańcom). Ta pozycja w 1826 r. i w latach następnych znacznie się zwiększyła, bo szpital przyjmował chorych kozaków z pułku Dońskiego Katanowa. Płaciło zaś Kommissyoryatskie Kommissyonierstwo Rossyjskie w Warszawie. I tak całodzienne utrzymanie żołnierza kosztowało 1 złp. 25 gr, a oficera - 2 złp. Z tego tytułu do kasy szpitalnej miało wpłynąć za okres od 1 IX 1830 do V 1831 aż 7297 złp. i 20 gr. Był to okres powstania listopadowego i szpital pełnił rolę lazaretu wojennego: leczyli się tam żołnierze polscy i jeńcy rosyjscy. Władze rosyjskie, mimo monitów Komisji Województwa Kaliskiego, nie chciały uznać całej tej kwoty i ostatecznie J.O.X. Feldmarszałek Głowin polecił pokryć wydatki szpitala z okresu przed rewolucją, czyli 4446 złp. 15 gr. Ale jeszcze w 1836 r. władze wojskowe rosyjskie długu tego nie spłaciły i nie wiadomo, czy w ogóle później został on zapłacony.

Wśród wydatków szpitala znaczną kwotę stanowiły pensje. W 1822 r. ekonom szpitala otrzymywał rocznie 720 złp., kucharka - 120, przestrzegacz żebractwa - 180, dwaj stróże po 120, chirurg - 300, ksiądz spowiednik - 60, kasjer i kontroler po 150 złp. rocznie. Lekarza w tym wykazie nie ma. Dopiero w 1827 r. jest pensja lekarza: Fizykowi Wojewódzkiemu Juljanowi Maierowi 300 złp. rocznie.

Na leki przewidywano 6 gr dziennie na chorego, zwykle to nie wystarczało (skąd my to znamy?! - Z.K.).

W 1828 r. tak Członki Administracji szpitalnej (zapewne chodzi o Radę Dozorczą) opisali stan szpitala: Dom murowany o piętrze, dachówką kryty, położony jest na Przedmieściu Wrocławskim, frontem od ulicy, pod l. No 534. w którym znajduje się sal 4, pokoi 7; kuchnia, spiżarnia, spodem dwa sklepiki na skład warzywa małe; podwórze parkanem drewnianym obwiedzione, gdzie w tyle jest szopa drewniana szkudłami kryta, potrzebująca koniecznie nowego pokrycia dachu, inne zaś zabudowania są w dobrym stanie. Podano także inwentarz szpitala, niezwykle szczegółowo: I tak Effekta własne szpitalne (wyjątki): 2) płaszców 2; 4) gatków 3; 8) kubajek flanelowych 7; 13) sienników 5; 17) prześcieradeł 5; 23) spódnic flanelowych 7. Dalej: wanianka do nóg moczenia 1, spluwaczek drewnianych 23, fażerka (?) od kadzenia blaszana 1, krzesiwo blaszane 1, nożów żelaznych z widelcami par 25 itd. Tych ostatnich nie miały nawet szpitale warszawskie.

* * *

W 1832 r. w Kaliszu utworzono Radę Szczegółową Opiekuńczą¹⁸ i przejęła ona zarząd Szpitala św. Trójcy. Początkowo składała się z 4 członków (mieszczan, duchownych, ziemian) i lekarza szpitalnego. Od 1842 r. liczba członków Rady zwiększała się nawet do 10 osób. Jeśli chodzi o lekarzy, to w 1835 r. był to dr Michał Chodasewicz¹⁹, 1839 - dr Adam Helbich²⁰, 1840 - dr Walenty Stanczukowski²¹, 1847 - dr Dyonizy Bilczyński²², 1856 - dr Ludwik Neugebauer²³, 1860 i 1862 - dr Józef Rymarkiewicz²⁴, 1868 - dr Aleksander Hindemith²⁵, 1869 - dr Adolf Sturm²⁶. Członkowie Rady, wybierani na 3 lata, mieli różne obowiązki: jeden trzymał kasę szpitala, drugi kontrolował wszelkie dochody i wydatki, trzeci zajmował się korespondencją, czwarty dostawą żywności, piąty zarządzał przyjmowaniem chorych. Dochodziło między członkami do spięć i wrogości. Dodać trzeba jeszcze, że każdy kandydat do Rady był akceptowany lub nie przez władze rosyjskie. Jako przykład opinia naczelnika kancelarii (gubernatora) Eljaszewicza (rok 1842): Skitniewicz²⁷, który przed buntem był lekarzem w gub. kaliskiej, brał udział w rokoszu z własnej woli, więcej niż inni, i ofiarował na potrzeby ojczyzny 100 złp... Oczywiście kandydatura Skitniewicza została odrzucona.

Latem 1835 r. Szpital św. Trójcy został zajęty przez władze wojskowe na lazaret. W tej sytuacji cały Szpital św. Trójcy (chory, personel itd.) został przeniesiony do niewielkiego budynku poza murami miasta (gdzie dokładnie - nie wiadomo). Ta dwukrotna przeprowadzka kosztowała, więc Rada Szczegółowa zwróciła się do Naczelnika wojennego o odpowiedni ekwiwalent finansowy. Ale Naczelnik wojenny odrzucił tę prośbę wskazując, że za zajęcie szpitala wojsko zostawiło Szpitalowi św. Trójcy kuchnię angielską, kloaki ku wygodzie chorych wystawione, 94 sztuk cwełichowych materaców zupełnie nowych, dopełniono reperacji szpitala (wybielenie). Ponadto zajęcie szpitala odbyło się z woli Rządu i Rząd wynalazł inne pomieszczenie dla szpitala. A przeto szpital winien to uważać za dobrodziejstwo i żadnych pretensyj nie zakładać. I tak zakończyła się przymusowa ewakuacja Szpitala św. Trójcy.

6 XII 1841 r. Fryderyk Skarbek, członek Rady Głównej Opiekuńczej i Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych przeprowadził inspekcję Szpitala św. Trójcy. Tak go opisał: Szpital chrześcijański w Kaliszu znajduje się w stanie zupełnego opuszczenia... Przytym stanie rzeczy nie można się spodziewać w tym szpitalu ani porządku ani czystości a nadewszystko dbałości o chorych, co tymbardziej jest rażącym, że ten Zakład posiada dostateczne fundusze...

W latach następnych Szpital nadal zobowiązany był przyjmować chorych żołnierzy rosyjskich. W 1843 r. namiestnik rozkazał aby wszelkie szpitale przyjmowały chorych wojskowych bez żadnego tłumaczenia w liczbie, jaka będzie. Dwa lata później rosyjski lazaret wojskowy przekazał Szpitalowi św. Trójcy 57 chorych kozaków z pułku Symbirskiego. Już przy wstępnym badaniu dr Banachiewicz²⁸ i chirurg Vetter¹⁵ stwierdzili u kilku żołnierzy objawy gangreny. Ostatecznie gangrenę miało aż 27 chorych i z tego 3 zmarło. Zdaniem władz wojskowych wina Szpitala św. Trójcy była bezsporna. 13 IV 1845 r. przybył do Szpitala adiutant dywizji, zelżył dra Skitniewicza²⁷, a nawet uderzył go, co zresztą spotkało się z oddaniem ciosu. Rada Powiatowa Opiekuńcza zwołała 14 IV 1845 r. zebranie wszystkich lekarzy kaliskich. Byli to: Anastazy Hirszel²⁹, Julian Goldberg³⁰, Michał Morgenstern³¹, Ignacy Banachiewicz²⁸, Gregorowicz³², Dyonizy Bilczyński²², Bernard Redlich³³, Wilhelm Friedenstern³⁴, Ludwik Marczewski³⁵. Na podstawie kart wizytowych lekarzy wojskowych, w których była stwierdzona pierwotna natura wrzodów, iak o tem udowadnia i sposób ich leczenia stwierdzono, że chorzy żołnierze mieli objawy gangreny już z chwilą przyjęcia do Szpitala św. Trójcy. Jednak rosyjskie władze wojskowe nie zgodziły się z tym orzeczeniem. Szpital gnębiono różnymi śledztwami i kontrolami, w końcu członkowie Rady Szczegółowej zostali ukarani upomnieniem, a dr Banachiewicz grzywną w wysokości 193 ruble i 88 kopiejek (ale B. zmarł i dług umorzono w 1849 r.).

W 1865 r. do Szpitala św. Trójcy przybyło 5 Sióstr Miłosierdzia (Szarytki), którym oddano całą gospodarke wewnętrzną szpitala łącznie z chorymi, ale prócz syfilityków. Nie obyło się bez kłopotów. Siostronom zarzucono wprowadzenie rygorów klasztornych, co wykorzystał zwłaszcza naczelnik wojenny powiatu kaliskiego Iljin. Przeprowadził on z rozgłosem śledztwo, siostry odesłano do Warszawy pod nadzór policyjny, a do Kalisza przyjechały 4 inne (tylko do obsługi chorych).

Stopniowo wprowadzano ścisły nadzór nad Szpitalem św. Trójcy. W 1865 r. prezes Rady Głównej Opiekuńczej gen. Rożnow nakazał używanie języka rosyjskiego w korespondencji urzędowej. Od 1868 r. Rożnow polecił na funkcjonariuszy szpitala przyjmować osoby, które biegle władają językiem rosyjskim. Ponadto każdy z nich musiał uzyskać u władz przychylną opinię. W 1869 r. gen. Rożnow przysłał do Szpitala okólnik nr 1489, który zmuszał lekarzy - przed publikacją pracy - do przedstawienia jej władzom do oceny i uzyskania zgody na druk. Wywołało to zrozumiałe zdziwienie lekarzy i miesiąc później gen. Rożnow w okólniku nr 2328 wyjaśnił, że nie dotyczy to artykułów czysto naukowych.

* * *

Szpital św. Trójcy stale borykał się z biedą. Ofiarnościę mieszczan kaliskich okazała się niewystarczająca. Sumy hipoteczne dla szpitala okazały się w przeważającej części fikcyjne. A miały to być kwoty niemałe, np. od konwentu księży franciszkanów - 3320 złp., dobra Łaszków - 3500 złp., synagoga kaliska 10 000 złp. itd. Dawniej, gdy Szpital był przytułkiem dla kilkunastu ubogich, to z trudem ale jakoś wiązało się koniec z końcem. Od momentu przejęcia Szpitala przez Radę Szczegółową Opiekuńczą (rok 1832) w szpitalu przebywało niekiedy 80-100 chorych. Zwiększało to znacznie wydatki szpitala. A dochody szpitala nie zwiększały się, za to rosły długi. Rada Główna Opiekuńcza wspomagała szpital co pewien czas dość znacznymi kwotami np. w 1845 r. - 300 rubli, 1848 - 1800 rb., 1850 - 600 rb. Po 1856 r. zasiłek roczny dla Szpitala św. Trójcy wynosił stale od 700 do 1500 rb.

Oprócz tego wpływały pewne kwoty jako zapisy na rzecz szpitala. Np. w 1854 r. Karol Brokman, członek Rady Opiekuńczej Szpitala Starozakonnych w Kaliszu zapisał na rzecz Szpitala św. Trójcy 600 rubli, w 1862 r. Anna Wirginia z Dobrzyńskich hr. Bielińska zapisała aż 13 050 rb. i procent od tej sumy czyli 652,50 rb. przeznaczyła na utrzymanie w Szpitalu św. Trójcy 5 sióstr miłosierdzia.

Ale kłopotów finansowych nie ubywało, rosły długi szpitala za leki, za żywność itd. Od roku 1834 coraz konieczniejszy stawał się generalny remont szpitala, rozpatrywano też wybudowanie nowego gmachu szpitala. W 1836 r. stwierdzono, że niema miejsca na pralnię, kąpiel, mieszkanie dla kucharki, praczki, posługaczy, stróża, pisarza szpitalnego i chirurga, niema pokoju do operacji, niema miejsca do składania ciał zmarłych. Już 2 lata później gotowy był plan i anszlag (kosztorys) nowego szpitala na 100 łóżek. Ale ostatecznie uznano, że Kaliszowi nie jest potrzebny tak duży szpital i postanowiono postawić gmach szpitalny skromniejszych rozmiarów. W 1839 r. budowniczy Henryk Marconi³⁶ zaprojektował gmach szpitalny murowany, przystąpiono do budowy (w miejscu starego szpitala) i 2 VIII 1842 r. nowy szpital rozpoczął swą działalność. Gmach tego szpitala, po wielu przeróbkach, stoi do dnia dzisiejszego, mieszczą się w nim przychodnie lekarskie nazywane na Rogatce. W 1844 r. dobudowano łaźnię parową, pralnię, trupiarnię, drwalnię, pomieszczenia do kąpeli, magiel, magazyn podręczny, w 1846 r. - ustępy, a w latach 1855-1857 pawilon dla chorych wenerycznych. Ostatecznie szpital miał 22 sale dla chorych (75 łóżek - oprócz pawilonu dla weneryków), salę operacyjną, kancelarję z mieszkaniem dla zarządcy szpitala, kaplicę, kuchnię, pomieszczenie dla felczerów i służby. W 1874 r. szpital otrzymywał rocznie 2000 rubli z kassy miejskiej Kalisza i z kassy m. Błaszkii - 60 rubli. Leczący się cywile płacili 35 kopiejek za 1 dzień pobytu, wojskowi 53 ? kop., a separatka kosztowała 70 kop. Za pogrzeb żołnierza szpital otrzymywał 1 rubel 92 ? kop., a cywila - 2 ruble. W szpitalu pracowało 2 lekarzy, starszy otrzymywał rocznie 360 rubli, a młodszy - 300. W 1888 r. starszy lekarz dostawał rocznie 540 rb., młodszy - 450, st. felczer - 252 (nado mieszkanie, opał i światło - to otrzymywali też pozostali niżej wymienieni), mł. felczer - 141, nadzorca szpitala - 575, stróż miesięcznie - 5, kucharka - 3, praczka 3 ruble miesięcznie. Kapelan otrzymywał 105 rubli rocznie, miał rozległe obowiązki:

spowiedź, codziennie msza św., namaszczenie chorych, święcenie trumien, ale nie musiał uczestniczyć w pogrzebie na cmentarzu.

W 1835 r. Rada Główna Opiekuńcza powierzyła stanowisko lekarza Szpitala św. Trójcy drowi Adamowi Helbichowi²⁰ (choć Rada Opiekuńcza Szczegółowa Szpitala usilnie polecała dra Michała Chodasewicza¹⁹). Wybór ten okazał się szczęśliwy. Jego zasługą było podniesienie lecznictwa na wysoki poziom. Helbich brał także udział w zarządzaniu szpitalem. Niestety w Radzie Szczegółowej Szpitala zrodziły się spory i niesnaski, w wyniku których Helbich, urażony w swej ambicji zawodowej, opuścił 5 X 1840 r. szpital i przeniósł się do Warszawy. Stanowisko lekarza Szpitala św. Trójcy objął dr Walenty Stanczukowski²¹ (1841-1843), po nim byli dr Ignacy Banachiewicz²⁸ (1843-1847), dr Dyonizy Bilczyński²² (1847-1850), wreszcie dr Ludwik Neugebauer²³ (1850-1857). Neugebauer był godnym następcą Helbicha. Niezależnie od urzędowych raportów lekarskich, drukował w Pamiętniku Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego obszernie sprawozdania naukowe z działalności Szpitala św. Trójcy (lata 1854, 1855 i 1856). Jest to kopalnia wiedzy o ówczesnej medycynie kaliskiej: jednostki chorobowe, ruch chorych, sposób postępowania leczniczego, badania sekcyjne, kazuistyka. Neugebauer we wrześniu 1857 r. został powołany na profesora świeżo założonej Akademii Medyko-Chirurgicznej w Warszawie i z tego powodu opuścił Kalisz. Przez następne kilka miesięcy Szpital św. Trójcy nie miał stałego lekarza. Potem przez rok obowiązki te pełnił dr Kajetan Kostecki⁴⁶ (1858-1859), dalej dr Józef Rymarkiewicz²⁴ (1859-1867), dr Aleksander Hindemith²⁵ (1867-1872). Od 1872 r. zatrudniano więcej lekarzy. I tak dr Józef Cytwic³⁷ był st. lekarzem w latach 1872-1877, dr Adolf Sturm²⁶ (mł. lekarz) 1873-1874, dr Adam Drozdowski³⁸ jako mł. lekarz 1874-1879 i st. lekarz 1879-1905, dr Juliusz Merkel³⁹ (st. lekarz) 1877-1878, dr Julian Grekowicz⁴⁰ (st. lekarz) 1878-1879, dr Walerian Wilczewski⁴¹ (mł. lekarz) 1879-1905, dr Gustaw Chodakowski⁴² (ordynator nadetatowy) 1899-1900, dr Marcin Kasprzak⁴³ (ordynator nadetatowy) 1900-1905, dr Nepomucen Godlewski⁴⁴ (ordynator nadetatowy) 1900-1905 i dr Ludwik Zbierzchowski⁴⁵ (ordynator nadetatowy) 1905. Dalsi lekarze to Stanisław Sikorski, Tadeusz Pawłowski, Zygmunt Janiszewski, Feliks Krzymuski, Emilia Piotrowska-Orgelbrand (nadetatowy ordynator chirurgii w 1911 r., pierwsza kobieta lekarz pracująca w tym szpitalu), Regina Aurebachówna, Andrzej Siemianowski, Stefan Rożnowski, Aleksander Abramski i in. Aptekę szpitalną prowadził mgr Mielczarski, powstaniec styczniowy, zmarły w 1929 r.

W 1876 r. prof. Wiktor Szokalski (członek honorowy Towarzystwa Lekarzy Guberni Kaliskiej 1879), okulista o renomie europejskiej, pisał (w Pamiętniku Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego), że był zachwycony urządzeniami Szpitala św. Trójcy w Kaliszu. Był tam system ogrzewania za pomocą pieców Meidingera, wodociągi rozprowadzające wodę do sal szpitalnych, sale na 8 łóżek, doskonała wentylacja, wzorowe ustępy, kanały odprowadzające daleko nieczystości. Nawet szpitale warszawskie nie dorównywały kaliskiemu.

W urzędowym sprawozdaniu za rok 1881 czytamy, że Szpital św. Trójcy zaplanowany jest na 75 łóżek, w ciągu roku leczyło się w nim 1477 chorych, na dobę średnio 91,2. Jeden zgon wypadł na 13,3 chorych. Średni pobyt wynosił 23 doby. Koszt pobytu chorego wynosił 50,7 kopiejek na dobę. Szpital miał w ciągu roku przychód 17 005 rb. i 13 ? kop., a rozchód 16 868 rb. i 19 kop.

W roku 1899 z inicjatywy dra Gustawa Chodakowskiego⁴² i poparciu lekarza naczelnego Szpitala św. Trójcy dra Adama Drozdowskiego³⁸ powstał projekt utworzenia przy Szpitalu przytułku położniczego, którego brak dla niezamożnej ludności dał się mocno odczuwać. 18 września tegoż roku Towarzystwo Lekarzy Guberni Kaliskiej (KTL) poparło ten projekt i jego członkowie pierwsi złożyli ofiary pieniężne na ten cel. 22 I 1900 r. urządzono w Szpitalu osobną salę położniczą dla ubogich rodzących. Dr Adam Drozdowski i położnik dr Gustaw Chodakowski uzyskali odpowiednie zezwolenie od gubernatora kaliskiego Daragana, znanego polonofila. Sala miała 4 łóżka, ale nie było oddzielnego pomieszczenia dla gorączkujących położnic, co zresztą redakcja Gazety Lekarskiej wytknęła kaliskim lekarzom. Ci ostatni tłumaczyli się, że Szpital posiada możliwość ulokowania chorej z gorączką połogową w oddzielnej salce. Niemniej utworzenie osobnej sali położniczej było, jak na ówczesne czasy, znaczącym osiągnięciem.

Tak więc u schyłku XIX wieku Szpital św. Trójcy uchodził w Królestwie za jeden z najlepszych. W 1905 r. w związku z zagrożeniem wybuchu epidemii cholery wybudowano osobny tzw. barak choleryczny, który zapewnił całkowitą izolację chorych i personelu. W 1907 r. założono w szpitalu telefon. Tak było do wybuchu I wojny światowej.

W sierpniu 1914 r. Prusacy dokonali znacznego zniszczenia Kalisza (praktycznie ? miasta trzeba było odbudować). W momencie rozpoczęcia wojny w Szpitalu św. Trójcy było 100 chorych, kuratorem był dr Adam Drozdowski, st. lekarzem (dyrektorem) dr Alfred Dreszer⁴⁷, chirurgiem dr Stanisław Sikorski⁴⁸, okulistą dr Bronisław Koszutski⁴⁹, dalej dr Tadeusz Pawłowski⁵⁰. W wyniku przypadkowej strzelaniny, którą Prusacy uznali za atak ze strony polskiej, doszło do tragicznych wypadków: zginęło wielu cywilów, brano zakładników, dobijano rannych, nie pozwalano na udzielanie im pomocy lekarskiej. W trakcie systematycznego palenia miasta spłonął barak dla zakaźnie chorych. Wówczas szpital na rozkaz został ewakuowany. Chorych i rannych cywilów przeniesiono do piętrowego budynku - bez wody bieżącej, bez ustępów i kanalizacji (obecnie przy ul. Górnośląskiej 30). Na szpital wojskowy zajęto gmach szkoły średniej przy ul. Kościuszki (obecnie Liceum Ogólnokształcące im. Kopernika). W gmachu ewakuowanego Szpitala św. Trójcy urządzono obóz przejściowy

dla jeńców rosyjskich. Później były tam koszary wojskowe. Dla zakaźnie chorych wyremontowano pośpiesznie dom Weyganda⁵¹ i umieszczono w nim 70 łóżek. Oddział skórno-weneryczny przeniesiono do budynku przy ul. Kościuszki 16 (obecnie gmach Muzeum Ziemi Kaliskiej). Dopiero w połowie 1916 r. oddano budynki Szpitala św. Trójcy dla chorych cywilnych. Budynki te były zdewastowane.

W latach 1916-1917 dr Bronisław Koszutski tak opisuje szpital: Budynek ... jest starą rudera, absolutnie nieodpowiadającą wymaganiom nowoczesnym stawianym szpitalom. Skrytykował stan higieniczny szpitala (ustępy, łazienki, ogrzewanie sal - wszystko w stanie skandalicznym). Stąd konieczność budowy nowego gmachu szpitalnego. W latach 1922-1924 Minister Zdrowia Publicznego wzywał Radę Miejską Kalisza do rozpoczęcia budowy nowego szpitala. W latach powojennych w miejsce oświetlenia gazowego założono w Szpitalu św. Trójcy elektryczne.

W 1930 r. powstał Międzykomunalny Związek Szpitalny, na jego działalnośćłożył magistrat kaliski oraz samorząd powiatowy. W gestii tego Związku był Szpital św. Trójcy, szpital dla zakaźnie chorych w domu Weyganda i Szpital Starozakonnych w Kaliszu. 24 IV 1932 r. w Szpitalu św. Trójcy odbyła się uroczystość oddania do użytku przebudowanych dwóch sal operacyjnych i dwóch opatrunkowych, powstały one po komasacji oddziału chirurgicznego Szpitala Starozakonnych z oddziałem chirurgicznym Szpitala św. Trójcy, czyli w gmachu obecnej Rogatki. Przy tej okazji prasa kaliska (ABC Kaliskie) podkreślała dotychczasowe zasługi chirurgów Bolesława Cegłowskiego⁵², Mieczysława Cichockiego⁵³ i Stanisława Kaliniewicza⁵⁴. Międzykomunalny Związek Szpitalny działał 5 lat.

Jesienią 1933 r. przystąpiono do budowy nowego szpitala, a 15 XI 1936 r. uroczystie oddano go do użytku. Równocześnie zakończył działalność Szpital św. Trójcy, a chorych przeniesiono do nowoczesnego Szpitala im. Przemysława II* w Kaliszu. Tak dobiegła końca kilkunastoletnia działalność Szpitala św. Trójcy. A był to przecież szpital w końcu XIX wieku największy w guberni kaliskiej i najlepiej wyposażony, cieszący się uznaną renomą w Królestwie Polskim. Przyszły jednak nowe czasy. Hic transit gloria mundi.

Przypisy

1 Kanonicy lateraneńscy (laterańscy) - zakon Księża Kanoników Regularnych Laterańskich Najświętszego Zbawiciela (Congregationis Sanctissimi Salvatoris Canonice Regularis Lateranensis - CRL). Początki zakonu sięgają XI wieku, kiedy to tzw. biskupie wspólnoty kanonickie objęto wielką reformą (synod laterański, papież Grzegorz VII 1073-1085). W 1105 otrzymali parafię na Lateranie w Rzymie. Do Polski kanonicy regularni trafili w XI i XII wieku. Osiedlili się w Trzemesznie, Czerwińsku, Wrocławiu, Żaganie, Mstowie, Kaliszu. W 1544 papież Pius IV przyznał im prymat wśród wszystkich zakonów katolickich. Zakon Kanoników Regularnych Laterańskich w Kaliszu został zniesiony w 1810. W 1996 Zakon w Polsce liczył 57 kapłanów, 6 kleryków, 3 braci i 3 nowicjuszy. Kanonicy prowadzą szeroką akcję charytatywną, spełniają posługi duszpasterskie, a poza granicami Polski prowadzą szpitale. Spośród kanoników regularnych wywodziło się 86 świętych i błogosławionych (m. in. błogosławiony Stanisław Sołtys zwany Kazimierzczykiem 1433-1489) oraz 9 papieży.

2 Komisja Dobrego Porządku z 1787 r. w Summarium Documentorum podaje: Anno 1461 Feria secunda post Fest. S. Viti Contractus Emptionis per privilegium Magistratus Calissiensis, in quo Contractu expresse patet iam fuisse Hospitale SS. Trinitatis, tamen in hoc anno et antehunc Annum nulla exstat Fundatio: W roku 1461 w poniedziałek po święcie św. Wita umowa dzierżawy na mocy przywileju magistratu kaliskiego, w którym to kontrakcie / umowie wyraźnie okazuje się, że był już szpital pod wezwaniem św. Trójcy, lecz w tym roku jeszcze i w latach poprzednich nie istniała żadna (na ten cel) fundacja.

3 1 grzywna (XV - XIX wiek) = 48 groszy
1/4 grzywny = 12 groszy = wiardunek = czwartek
1 złp. = 30 groszy = 1/6 talara.

4 Prowizorzy czyli opiekunowie szpitala (tutores, oekonomi, curatores, directores, provisores) administrowali szpitalem, lokowali fundusze szpitalne, odbierali procenty od dłużników, nadzorowali nieruchomości szpitala, nawoływali miejscowe społeczeństwo do ofiar na rzecz szpitala.

5 Folwark Czaszki - nazwa wywodzi się od cmentarza żydowskiego usytuowanego nieopodal obecnej ul. Nowy Świat (XIII wiek), cmentarz ten zwano górką żydowską albo Czaszki (rytualne pochówki były płytkie i często z ziemi wystawały kości). Folwark Czaszki był w miejscu obecnej szkoły podstawowej przy ul. Czaszkowskiej. Była to wieś Czaszki, a w niej folwark klasztoru oo. franciszkanów nazywany Chorabie. Obok tego folwarku, dzisiejszą ulicą Fabryczną i dalej Kościuszki, płynął strumień (odnoga Proсны) zwany Mniszką, zasypyany na przełomie XVIII-XIX wieku (W. Kościelniak). Na Czaszkach był zajazd, znany już w XVIII wieku pod nazwą Nowy Świat, jego właścicielem był szlachcic Jastrzębski.

6 W 1778 r. dekretem JKMCi Stanisława Augusta Poniatowskiego powołano **Komisję Dobrego Porządku** (Commissio boni ordinis) dla miast i miasteczek królewskich województwa kaliskiego. Komisja ukonstytuowała się w latach 1779 i 1780. W jej skład weszli najwyżsi rangą urzędnicy Wielkopolski i województwa kaliskiego oraz kilka osób spośród szlachty. W Kaliszu rozpatrywała wszystkie sprawy dotyczące

szpitali św. Ducha i św. Trójcy, takie jak sporne grunty, sporne darowizny, fundusze, kapitały, spisy przywilejów królewskich, zapisy i legaty oraz ofiary na rzecz szpitali. Czytamy o tym w Referacie Komisji szpitalnej.

7 **ne quidem obolum:** ani nawet obola (grosza).

8 **omnes ostiatim panem querere coguntur:** wszyscy chodząc od drzwi do drzwi chleb lamentem zebrają.

9 **Responsiones...:** Odpowiedzi, na pytania stron w 1778 roku wypowiedziane i przedstawione, w roku 1781 udzielone.

10 **Chmiel** jest potrzebny do wyrobu piwa. A w Kaliszu produkowano dużo piwa, np. w 1774 kanonicy lateraneńscy wyprodukowali 437 garnców piwa (garniec warszawski skarbowy wynosił w 1764 r. 3,77 l), kanonicy de Saxia w szpitalu św. Ducha - 133 garnce, kanonicy kolegiaty kaliskiej - 237 garnców, franciszkanki - 132 garnce, bernardyni twierdzili, że nie wiedzą ile produkują piwa, a reformaci mający klasztor na przedmieściu uważali, że nie podlegają jurysdykcji miejskiej. Duchowni nie płacili czopowego, był to podatek akcyzowy pobierany od piwa, miodu i wódki, czopowe stanowiło $\frac{1}{8}$ ceny sprzedaży. Za panowania Stanisława Augusta podatek ten stanowił ok. $\frac{1}{3}$ dochodów państwa. W Kaliszu płacili go liczni piwowarze, ich browary zlokalizowane były głównie w rynku, przy ul. św. Stanisława, od bramy Łaziennej aż do klasztoru franciszkanów. Oprócz piwa produkowano duże ilości wódki i miodu pitnego, a Kalisz miał wtedy ok. 10 tys. mieszkańców (!).

11 **curam animarum:** leczenie dusz.

12 W XVIII wieku **morga** dawna obejmowała 0,5985 ha, morga pruska duża - 0,5673 ha. **Pręt** koronny równał się 0,01995 ha, pręt reński - $\frac{1}{180}$ morgi, 14.185 m².

13 Napoleon I na mocy traktatu w Tylicy utworzył **Księstwo Warszawskie**. Jednym z 10 departamentów był departament kaliski. Przez Kalisz przewijały się różne narodowościowe wojska. I tak w 1807 wojska bawarskie i francuskie oraz 8 pułk piechoty Legii Nadwiślańskiej, w 1808 stoi w Kaliszu 8000 wojska francusko-polskiego, w 1809 - Austriacy. W 1812 przeciąga przez Kalisz część Wielkiej Armii idącej na wschód: setki tysięcy żołnierzy, w tym legie polskie z ks. Józefem Poniatowskim, korpusy bawarskie, wirtemberskie, Sasi, Westfalczyki, Włosi, Hiszpanie itd. W 1813 odwrót armii Napoleona zamienia Kalisz w jeden wielki lazaret wojskowy. Do dziś przy kościele oo. jezuitów w Kaliszu stoi wysoka kolumna w miejscu pochowania 200-300 żołnierzy napoleońskich tzw. cholerycznych. W 1810 r. ks. Ignacy hr. Nałęcz Raczyński, arcybiskup gnieźnieński jako legat apostolski dekretem zniósł Zgromadzenie Kanoników Regularnych przy kościele św. Mikołaja. W tym czasie było ich w klasztorze przykościelnym tylko dwóch: ks. Wawrzyniec Starowicz (miał 80 lat) i ks. Franciszek Karkoszyński. Na ich miejsce osadził księży świeckich, proboszcza i dwóch wikariuszy. W następnych latach (6-7 lat) Księstwa Warszawskiego Szpital św. Trójcy nadzorował prefekt Departamentu Kaliskiego. Szpital powoli z przytułku stawał się zakładem leczniczym. Czasy wojenne i stąd napływ rannych i chorych żołnierzy powodowały taką stopniową przemianę.

14 **Fryderyk Leonhardt**, chirurg I rzędu, pierwszy stały lekarz Szpitala św. Trójcy. W 1803 (?) Fryderyk Werdermann, założyciel loży masońskiej Hesperus w Kaliszu, sprzedał ruiny zamku kaliskiego "bratu" chirurgowi Leonhardtowi, który rok później odsprzedał je winiarzowi kaliskiemu Jerzemu Myszkiwiczowi ze znacznym zyskiem. W aktach pruskich określany był jako assessor collegii medici et sanitatis. Jego synem był Ernest Fryderyk Leonhardt (1802-1824) dr medycyny i chirurgii.

15 **Michał Vetter**, chirurg II rzędu, po śmierci lek. Leonhardta objął stanowisko chirurga Szpitala św. Trójcy.

16 Te **kapitały** szpitala stale zwiększały się o zapisy. Np. w 1818 r. kupiec i obywatel m. Kalisza Jerzy Michał Bojanowski zapisał testamentem po 500 złp. dla szpitala katolickiego i żydowskiego w Kaliszu, w 1826 r. ks., Onufry Chęcki, b. kapelan szpitala św. Ducha podobnie 200 złp. dla szpitala miejskiego. Także po zniesieniu w 1828 r. loży wolnomularskiej Hesperus w Kaliszu jej fundusze miały trafić do kasy szpitala, czy tak się stało - nie wiemy.

17 **Dzierżawcy gruntów szpitalnych** Sokolnicki i Jaskulski wydzierżawili Wojciechowi Bogusławskiemu plac (z czynszem rocznym 180 złp.), na którym wybudował on teatr.

18 Rada Administracyjna Królestwa Polskiego reorganizując szpitale ustanowiła **Radę Główną Opiekuńczą** przy Komisji Rządowej i podległe jej **Rady Szczegółowe Opiekuńcze** przy każdym szpitalu (1832). W 1842 r. mocą ukazu królewskiego nadal działała Rada Główna Opiekuńcza, ale stanowiła już osobny wydział Komisji Rządowej. W ten sposób zwiększyła się zależność szpitali od władz administracyjnych i gubernatorzy cywilni bezpośrednio nadzorowali szpitale. Ta zależność stale wzrastała i w 1865 r. Rady Szczegółowe Opiekuńcze musiały powiadamiać o terminach swych posiedzeń naczelnika żandarmerii. Tylko w jego obecności mogła obradować Rada.

19 **Chodasewicz (Chodasiewicz) Michał** (1799-?) lekarz wojskowy, uczestnik powstania listopadowego (Złoty Krzyż Wojskowy). Po 1832 lekarz szpitala wojskowego w Kaliszu (zapewne chodzi o Szpital św. Trójcy). W 1833 lekarz obwodowy w Kaliszu, 1834-1840 fizyk wojewódzki (lekarz naczelny) guberni kaliskiej. W sprawozdaniu z pracy chirurga Szpitala św. Trójcy podał taką klasyfikację chorób: febry zimne, nerwowe, gastryczne, katarowe, zapalenie oczu, choroby weneryczne, suchoty, puchlina wodna, jątrzniki (?), złamania kości, wywichnienia, rany szyi, brzucha, odmrożenia, gnicie kości, świerzbowaci, chroniczni i kalecy. W 1840 przeniesiony do Konina na stanowisko lekarza powiatowego, pracował tam najmniej do 1859. Kiedy i gdzie zmarł - nie wiadomo.

20 **Helbich Adam (Teofil) Bogumił** (1796-1881), lekarz. Od 1827 w Kaliszu. Uczestnik powstania listopadowego (Krzyż Virtuti Militari). Lekarz Szpitala św. Trójcy (1835-1840), podniósł poziom leczenia niemal do rangi klinicznej. W sprawozdaniu w 1836 r. napisał: Chorych było 246: (mężczyzn 96, kobiet 150) dotkniętych chorobami: 1) zapalne 24; 2) gastryczne 32; 3) suchoty 6; 4) oczów 3; 5) Rany i wrzody 26; 6) złamania, stłuczenia i wywichnienie 14; 7) weneryczne 83; 8) starość 6. W sprawozdaniu w 1837 r. było 261 chorych, przeważały choroby weneryczne (59), chodziło głównie o zarażone kiłą prostytutki. Prostytucję sankcjonowało i państwo i społeczeństwo, widząc w niej środek niezbędny dla zachowania zdrowia fizycznego młodzieży, a z drugiej strony gwarancję moralności życia rodzinnego (?-ZK) (W. Męczkowski). W 1859 w Kaliszu było 49 prostytutek, a w 1863 - 90 (wg naczelnika powiatu kaliskiego). Członek honorowy Kaliskiego Tow. Lekarskiego (1878). Staraniem KTL poczta polska w 1982 wydała kartę pocztową z portretem H.

21 **Stanczukowski Walenty** (1807-1874), lekarz, społecznik, uczestnik powstania listopadowego (Złoty Krzyż Virtuti Militari). Pochowany na cmentarzu miejskim w Kaliszu, na ocalałej płycie nagrobnej wyryto napis: Przeszedł dobrze czyniąc. W 1993 nowowytoczona ulicę w Kaliszu nazwano ulicą S.

22 **Bilczyński Dyonizy** (1815-1860), kaliszczanin, doradczyk. W latach 1847-1850 był jedynym lekarzem w Szpitalu św. Trójcy w Kaliszu. Z powodu rozległej praktyki lekarskiej B. rzadko wizytował chorych w szpitalu. Za szczególną gorliwość i pilne wykonywanie swoich obowiązków w czasie grasującej cholery (1852) otrzymał podarunek od cara. B. był lekarzem domowym naczelnika wojennego okręgu kaliskiego księcia Golicyna i miał nabaiać rozmaitych plotek w nieczystym czerpanych źródle, bo od starego Vettera z natury burzliwego, który czy to po trzeźnu czy po pianemu ze wszystkimi się kłóci. Spowodowało to śledztwo zarządzone przez ks. Golicyna (1849) i Rada Szczegółowa Opiekuńcza Szpitala św. Trójcy musiała się gęsto tłumaczyć.

23 **Neugebauer Ludwik Adolf** (1821-1890), lekarz Szpitala św. Trójcy w Kaliszu, profesor ginekologii w Warszawie, członek honorowy Kaliskiego Towarzystwa Lekarskiego (1881). W Pamiętniku Tow. Lekarskiego Warszawskiego opublikował niezwykle obszerne sprawozdania dotyczące chorych leczonych w latach 1854-1856 w Szpitalu św. Trójcy w Kaliszu. Działał w Komitecie Zupy Rumfordzkiej, wydającym bezpłatne posiłki biednym Kalisza, fundował stypendia dla młodzieży miejscowego gimnazjum. Należy go zaliczyć do najwybitniejszych lekarzy kaliskich. Adam Chodyński dedykował mu Kieszonkową kronikę historyczną miasta Kalisza (Kalisz 1885). Imię L.A. Neugebauera noszą szpitale w Warszawie, Wrocławiu i Kępnie.

24 **Rymarkiewicz Józef** (1828-1898), jeden z 10 założycieli Kaliskiego Tow. Lekarskiego (1877). W latach 1859-1867 prowadził Szpital św. Trójcy, a od 1872 do 1898 Szpital Starozakonnych. Prezes KTL 1877-1878, 1889-1898. Pseudokaplica grobowa rodziny Rymarkiewiczów znajduje się na cmentarzu miejskim w Kaliszu i tam pochowano dra R.

25 **Hindemith Aleksander** (1836-1897), starszy lekarz Szpitala św. Trójcy, jeden z dziesięciu założycieli Kaliskiego Tow. Lekarskiego. W latach 1890-1892 był członkiem Komisji Rewizyjnej KTL. Pochowany na cmentarzu ewangelickim w Kaliszu, grób zachowany.

26 **Sturm Adolf Edward** (1833-1874), syn Edwarda Adolfa (1798-ok.1836) lekarza kaliskiego. Od 1873 był młodszym lekarzem Szpitala św. Trójcy w Kaliszu. Zmarł z powodu gruźlicy płuc. Jego grób znajduje się na cmentarzu ewangelickim w Kaliszu.

27 **Antoni Skitniewicz**, lekarz batalionowy przez 15 lat, przez następne 6 lat był lekarzem powiatowym i obwodowym, miał stopień licencyata. W 1822 nagroda 250 złp. od Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji za zaszczepienie największej liczby dzieci przeciw ospie. S. starał się o posadę chirurga etatowego w Szpitalu św. Trójcy i tak pisał w podaniu 12 IV 1824: W mieście tutejszym Kaliszu dwie nikczemne znajdują się posady etatowe dla lekarzy; pierwsza z pensją roczną talarów 25 przy Inkwizytoryacie (więzienie śledcze), druga z pensją 50 talarów przy szpitalu Miejskim, które obiedwie za życia swego wykonywał Chirurg pierwszego rzędu Leonhardt, po zeyściu zaś jego wykonywa niewłaściwie Chirurg drugiego rzędu Vetter. 29 XI 1824 został mianowany lekarzem więziennym w Kaliszu w miejsce Vettera. W latach czterdziestych XIX wieku S. otworzył w kaliskim rynku pod nrem 8 Zakład Łaźni Parowej przenośnej wynalazku Ossowskiego.

28 **Banachiewicz (Banachewicz) Ignacy** (ok. 1799-1847), pochodzenie szlacheckie, dwukrotnie starał się o stanowisko lekarza Szpitala św. Trójcy w Kaliszu, zawsze spotykała go odmowa. Dopiero w 1843 został przyjęty i przez 4 lata był jedynym lekarzem w szpitalu. Zmarł w Kaliszu mając 48 lat.

29 **Hirschel (Hirszel) Anastazy Stanisław** (1788-1859), kaliszczanin, władał 7 językami, starszy lekarz obwodu kaliskiego.

30 **Goldberg Julian** (1807-1852), kaliszczanin, wyznania mojżeszowego, lekarz, udział w powstaniu listopadowym. Po 1843 osiadł w Kaliszu.

31 **Morgenstern Michał** (1780-1849), organizator Szpitala Starozakonnych w Kaliszu, którego był naczelnym lekarzem. Zmarł na cholere.

32 **Gregorowicz** (XIX w.), lekarz wojskowy (?) w Kaliszu.

33 **Redlich Bernard Józef** (1813-po 1873), kaliszczanin, wyznania mojżeszowego, lekarz 2. klasy.

34 **Friedensztein (Friedenstein) Wilhelm** (XIX w.), zastępca lekarza obwodu piotrkowskiego (woj. kaliskie) (1829). Przeciwnik powstania listopadowego, kawaler Orderu św. Stanisława (1833) w nagrodę w gorliwości jego w leczeniu chorych niewolników armii rosyjskiej i przywiązania do prawowitego Rządu, za które rokoszanie wyrządzili mu znaczne w jego majątku szkody i posunęli się do krzywd osobistych.

35 **Marczewski Ludwik** (1811-1866), uczestnik powstania listopadowego, lekarz, autor monografii O kąpielach płynnych i parowych tak pod względem utrzymania zdrowia jak również o użyciu ich w sztuce lekarskiej, wydrukowanej w Kaliszu (1852).

36 **Marconi Henryk** (1792-1863), Włoch, architekt, profesor w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie. Wybudował wiele pałaców, kościołów, gmachów użyteczności publicznej - zwłaszcza w Warszawie. Projektant Szpitala św. Trójcy w Kaliszu.

- 37 **Cytwic Józef** (1830-1894), lekarz. Od 1862 w Kaliszu jako lekarz gimnazjalny, 1870 lekarz powiatu kaliskiego, 1872-1877 st. lekarz Szpitala św. Trójcy. Był jednym z założycieli Towarzystwa Lekarzy Guberni Kaliskiej (KTL) w 1877. Zmarł w Kaliszu.
- 38 **Drozdowski Adam Wiktor** (1849-1920), chirurg. Od 1871 w Kaliszu. Od 1874 mł. lekarz Szpitala św. Trójcy, a od 1879 - st. lekarz. Współzałożyciel Towarzystwa Lekarzy Guberni Kaliskiej (1877), wybrany sekretarzem (1877-1879), wiceprezesem (1883-1885, 1890-1891 i 1892-1898), prezesem (1898-1903, 1904-1914 i 1918). Członek honorowy KTL (13 IX 1918). Pochowany na cmentarzu miejskim w Kaliszu, grób zachowany.
- 39 **Merkel Juliusz Konrad** (1837-1918), w 1872 objął stanowisko pomocnika inspektora lekarskiego guberni kaliskiej (aż do 1914). St. lekarz Szpitala św. Trójcy (1877-1878). Jeden z założycieli Towarzystwa Lekarzy Guberni Kaliskiej (1877), był skarbnikiem (1877-1879, 1883-1914). Pochowany na cmentarzu ewangelickim w Kaliszu, grób zachowany.
- 40 **Grekowicz Julian** (1839-1888), lekarz, od 1872 w Kaliszu. Lekarz więzienny 1874-1877, st. lekarz Szpitala św. Trójcy 1878-1879. Jeden z założycieli Towarzystwa Lekarzy Guberni Kaliskiej (1877). W 1879 wyjechał z Kalisza do swej posiadłości ziemskiej (gdzie?) i tam zmarł nagle w 49. roku życia, miał wadę serca.
- 41 **Wilczewski (Tallen) Walerian Mikołaj** (1835-1916), powstaniec styczniowy (1863), dwukrotnie zesłany na Sybir. Lekarz. W Błaszczkach 1870-1873, w Kaliszu 1873-1913. Jeden z 10 założycieli KTL, bibliotekarz 1877-1879, wiceprezes 1900-1912. Zmarł w Warszawie, pochowany na Powązkach.
- 42 **Chodakowski Dołęga Gustaw Ignacy** (1867-1953), ginekolog, w Kaliszu w latach 1898-1900, sekretarz KTL 1899-1900. Od 1900 w Warszawie, od 1946 w Sandomierzu.
- 43 **Kasprzak Marcin** (1866-przed 1942), ginekolog. 1900-1914 lekarz nadetatowy Szpitala św. Trójcy w Kaliszu, 1922-1939 w Kępnie. Sekretarz KTL 1900-1905, 1908-1912.
- 44 **Godlewski Nepomucen Marian** (1865-1945), ginekolog. Od 1892 w Wieruszowie, w 1901 przeniósł się do Kalisza, został nadetatowym lekarzem w Szpitalu św. Trójcy. Od 1905 w Koninie, gdzie zmarł.
- 45 **Zbierzchowski Ludwik** (1866-1910), mianowany nadetatowym lekarzem Szpitala św. Trójcy (1905). Lekarz oddziałowy Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej w Kaliszu (1910). W czasie urlopu w Ojcowie zmarł nagle w wieku 44 lat, pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.
- 46 **Kostecki Kajetan Józef** (1803-1873), kaliszanie, lekarz wojskowy. Od 1851 pracował w komorze celnej w Szczypiornie, lekarz Szpitala św. Trójcy (1858-1859), lekarz powiatu kaliskiego (1859-1870). Zmarł w Kaliszu.
- 47 **Dreszer Alfred** (1871-1944). Od 1902 w Kaliszu. Brał udział w wojnie rosyjsko-japońskiej (1904-1905), a później do 1912 pracował jako lekarz szpitala wojskowego w Kaliszu. Od 1913 naczelny lekarz Szpitala św. Trójcy w Kaliszu. W VIII 1914, po zajęciu Kalisza przez Niemców, postawiono mu zarzut brania udziału w napadach na żołnierzy niemieckich i szpiegostwa na rzecz Rosji. Uciekł przez linię frontową do Warszawy i dalej aż do Orła, gdzie kierował (w randze generała) zespołem szpitali wojskowych aż do rewolucji 1917. W XI 1918 wrócił do Kalisza, ponownie objął kierownictwo Szpitala św. Trójcy (do 1925). Potem pracował w Ubezpieczalni Społecznej, której został naczelnym lekarzem (1925-1937?). Współzałożyciel Towarzystwa do Walki z Gruźlicą (1913 i po wojnie), członek Rady Izby Lekarskiej Łódzkiej (1922) oraz wiceprezes KTL (1925). W czasie II wojny światowej przebywał w Kaliszu. Zmarł 25 III 1944, pochowany na miejscowym cmentarzu ewangelickim.
- 48 **Sikorski Stanisław Kostka** (1866-1919), od 1905 w Kaliszu, a od 1907 nadetatowy ordynator (asystent) Szpitala św. Trójcy. W czasie niszczenia Kalisza przez Prusaków (1914) operując rannych żołnierzy niemieckich znajdował w ich ranach pociski karabinowe niemieckie. Udowodnił komendanturze niemieckiej, że żołnierze niemieccy sami się postrzelali. Naraził się na rozstrzelanie za sianie szkalujących Niemców wiadomości. Zmarł w Kaliszu w 53. r. życia, chorował na serce.
- 49 **Koszutski Bronisław** (1875-1952), okulista, działacz lewicowy i społecznik. Od młodości związany z ruchem lewicowym. W 1896 poznał Feliksa Dzierżyńskiego, z którym odtąd łączyły go więzy szczerej przyjaźni. Medycyna na Uniwersytecie Jagiellońskim (1896-1901). W 1902 leczył w Zakopanem zagrożonego gruźlicą Feliksa Dzierżyńskiego, a latach 1902-1903 pomagał mu, jako współredaktor, w wydawaniu Czerwonego Sztandaru. Dyplom lekarski w 1906 w Krakowie. W 1907 pracował jako ordynator w klinice okulistycznej w Moskwie. Od 1909 osiedlił się w Kaliszu. W latach 1912-1939 był ponadetatowym ordynatorem oddziału okulistycznego Szpitala św. Trójcy i Przemysława II. Stale związany z Polską Partią Socjalistyczną (PPS). Od 1917 do 1937 był członkiem Państwowej Najwyższej Rady Zdrowia. W 1918 wiceprezes, w 1927 prezes KTL, 4 XII 1927 przyznano mu godność członka honorowego KTL. W czasie II wojny światowej pracował w Ubezpieczalni w Kaliszu. Po wyzwoleniu Komitet Ludowy wybrał go jednogłośnie na prezydenta Kalisza i starostę grodzkiego. Nazywano go "czerwonym prezydentem". W 1947 zrzekł się prezydentury, praktykował jako okulista, działał społecznie. Od 1948 członek Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR). Zmarł 4 IX 1952 w Warszawie, pochowany w Kaliszu na cmentarzu tynieckim. Od 1954 Szpital Przeciwgruźliczy w Wolicy pod Kaliszem, a od 1972 szkoła Podstawowa nr 17 w Kaliszu noszą jego imię.
- 50 **Pawłowski Tadeusz** (1883-?), akuszer. Przed przybyciem do Kalisza przez kilka lat był kierownikiem szpitala wojskowego w Toruniu. W czasie I wojny światowej pracował w Kaliszu. W latach międzywojennych ordynator oddziału ginekologiczno-położniczego Szpitala św. Trójcy. Był też lekarzem w 29. pułku piechoty Strzelców Kaniowskich w Kaliszu. W 1925 objął kierownictwo Stacji Mlecznej dla niemowląt w Kaliszu. Wiceprezes kaliskiego PCK (1922). W 1936 opuścił Kalisz. Dalsze losy nieznane.
- 51 **Weyganda Szpital**. W czasie I wojny światowej i w pierwszych latach powojennych zakaźnie chorzy

leczeni byli w domu potocznie zwanym Weyganda, a położonym na zachodnich peryferiach miasta (obecnie osiedle Kaliniec). Do 1914 w domu tym mieścił się szpital rosyjskiej straży celno-granicznej. Szpital Weyganda był filią Szpitala św. Trójcy. Miał wydzielone 2 sale dla chorych na tyfus plamisty, 1 salę na tyfus brzuszny i 1 salę obserwacyjną. W sąsiednim budynku leczono chorych na szkarlatynę (2 sale). Warunki prymitywne, dopiero ok. 1928 założono kanalizację i oświetlenie elektryczne. W tym też roku ulokowano tu oddział dla chorych na gruźlicę. Stan ten istniał do 1936. Wówczas to chorych przeniesiono do oddziału zakaźnego nowo wybudowanego szpitala im. Przemysława II.

52 **Cegłowski Bolesław** (1877-1953), chirurg, ur. w Warszawie. Zmobilizowany w czasie I wojny światowej do armii carskiej dostał się do niewoli niemieckiej, z której zwolniono go w 1916. Osiadł w Kaliszu, był chirurgiem w Szpitalu Starozakonnych do 1927, w latach 1919-1936 ordynatorem w Szpitalu św. Trójcy z płacą 500,- zł. miesięcznie, a następnie pracował w ambulatorium Kasy Chorych. W 1918 sekretarz KTL. W 1926 prezes kaliskiego obwodu Związku Zawodowego Lekarzy Państwa Polskiego. W czasie kampanii wrześniowej był starszym ordynatorem w Szpitalu Ujazdowskim w Warszawie, odznaczony Krzyżem Walecznych. Po powrocie do Kalisza, ku zaskoczeniu kaliszan, podpisał z żoną i córką Volkslistę (IV grupy). Od I 1940 pracował w Krankenkasse (Kasa Chorych). Otaczał dyskretną opieką chorych i biednych Polaków. Po wojnie okazało się, że dr Cegłowski i jego żona Renata (pielęgniarka), pseudonim "Bogda", byli członkami ZWZ (Związek Walki Zbrojnej) i z rozkazu AK (Armii Krajowej) w ich mieszkaniu był punkt kontaktowy. Wyrokiem Sądu Okręgowego w Kaliszu 30 IX 1947 niewinny z zarzutu zdrady Państwa Polskiego przez wpisanie się na niemiecką listę narodową (akta sprawy K. 357/349/47). Jednak lekarze kaliscy odsunęli się od niego, był to klasyczny ostracyzm. Żył w wielkiej biedzie i zmarł w biedzie. Na jego pogrzebie był obecny tylko dr Aleksander Abramski, dermatolog, kaliski lekarz żydowski, któremu udało się przeżyć okupację. Nie jest prawdą, że dr Cegłowski zastrzelił się.

53 **Cichocki Mieczysław** (1884-1940), chirurg. Wcielony do armii carskiej w sierpniu 1914, służył jako młodszy lekarz w 249. Dunajskim pułku piechoty. W II 1915 wzięty do niewoli niemieckiej (twierdza Nissa, Gdańsk), tam pracował na oddziale zakaźnym, a później chirurgicznym. W I 1919 powrócił do Kalisza, gdzie otrzymał posadę lekarza więziennego oraz asystenta na oddziale chirurgicznym w Szpitalu św. Trójcy do 1931, a w 1936 Szpitala Powszechnego im. Przemysława II. Był też chirurgiem w ambulatorium Ubezpieczalni Społecznej. W 1927 i 1935 skarbnik KTL. Zmarł 9 I 1940 w Kaliszu, pochowany na cmentarzu miejskim przy ul. Górnośląskiej. Błędnie wykazany w spisie jeńców Starobielska (poz. 23).

54 **Kaliniewicz Stanisław** (1893-1943), chirurg. W latach 1925-1929 ordynator Oddz. Chirurgicznego Szpitala Starozakonnych w Kaliszu. Potem był dyrektorem szpitala w Kołomyi. W czasie II wojny światowej był ordynatorem Oddz. Chirurgicznego polskiej części szpitala żydowskiego w Tarnowie. W 1943 wyjechał na urlop do Kołomyi, gdzie 25 VII w Szeszorach został zastrzelony przez bandę UPA. Miał 50 lat.

55 **Maier Julian (Jonas Mejer, Meyer)**, konsyliarz J.K. Mości Stanisława Augusta. Osiadł w Kaliszu w 1784 mając przywilej na praktykę lekarską w mieście i województwie.

Piśmiennictwo

1. Chodakowski G.: Sala położnicza ... Gaz. Lek. 1900, nr 211; - 2. Gliński J.B.: Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar drugiej wojny światowej. Wyd. Med. Urban i Partner, Wrocław 2003, T. III. - 3. Historia Szpitala Św. Trójcy w Kaliszu (Z notat Adama Chodyńskiego) Kalisz 7 Maja 1896 - Rękopis u autora; - 4. Kunicki B.M.: Ballady kaliskie. KTPN, Kalisz 1991; - 5. Makowiec J.: W sześćdziesiątą rocznicę tragedii Kalisza (sierpień 1914 r.). Zeszyt Naukowy Kaliskiego Towarzystwa Lekarskiego, 1974, 5; - 6. Makowiec J., Szal B.: Z 700-letniej kroniki kaliskich szpitali. Ziemia Kaliska 1982, 19, 4-5; - 7. Męczkowski W.: Historia Szpitali Św. Ducha i Św. Trójcy w Kaliszu. Warszawa 1906; - 8. Neugebauer L.A.: Sprawozdanie z czynności Szpitala Ś-tiej Trójcy w Kaliszu w r. 1854. Pam. Tow. Lek. Warsz., 1855, XXXIII, 2, 185-266; - 9. Neugebauer L.A.: Sprawozdanie z czynności Szpitala Świętej Trójcy w Kaliszu w r. 1855. Pam. Tow. Lek. Warsz., 1856, XXXVI, 1, 42-110; - 10. Neugebauer L.A.: Sprawozdanie z czynności Szpitala Świętej Trójcy w Kaliszu w r. 1856. Pam. Tow. Lek. Warsz., 1857, XXXVIII, 2, 235-261. 11. Pełka B.: Działalność Rad Opiekuńczych w Kaliszu w latach 1834-1870. W: Osiemnaście wieków Kalisza. Wyd. Pozn., Kalisz 1962, T. III; - 12. Radwan S.: Z dziejów szpitali kaliskich 1282-1936. Kalisz, 1936; - 13. Szarejko P.: Słownik lekarzy polskich XIX wieku. Bellona, Warszawa 2001, T. VI.

- Pani mgr Annie Jabłońskiej-Ważny z Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej w Kaliszu dziękuję za trud tłumaczenia tekstów łacińskich.
- Panu Władysławowi Kościelniakowi dziękuję za udostępnienie planów sytuacyjnych Szpitala św. Trójcy.

Referat wygłoszony 24 VI 2006 na zebraniu naukowym Kaliskiego Towarzystwa Lekarskiego w Kaliszu, 2 X 2006 na zebraniu Komisji Historii i Filozofii Medycyny Wydziału IV Lekarskiego Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu i 25 X 2006 na zebraniu Kaliskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Kaliszu.

Adres autora:
dr med. Zbigniew Kledecki
ul. Nowy Świat 16, m. 30
62-803 Kalisz